

Virgil Nistru ȚIGĂNUȘ*

**CURAJUL DE A MĂRTURISI SENTIMENTUL PATRIEI
ÎN OPERA MITROPOLITULUI BARTOLOMEU ANANIA.
ANAMNEZA UNEI NESFÂRȘITE IUBIRI**

**THE COURAGE TO TESTIFY THE NATIONAL FEELING IN THE
WORKS OF THE METHROPOLITAN BARTOLOMEU ANANIA. THE
ANAMNESIS OF AN ENDLESS LOVE**

- Abstract -

The essay attempts the depiction of the dramatic destiny of Bartolomeu Valeriu Anania, a young monk and a former Medicine student in Cluj, and also an analysis of the meaning of his works (theological, literary and social). During „the obsessive decades”, he had the courage to testify the patriotic feeling and his faith – not as a rhetoric practice but as an expression of his trust in the moral force, in the Romanian dignity and creativity, both opened towards universal horizons.

The monk and the tribune Bartolomeu Anania was a light bearer of the young Romanian interwar generation, characterized by seriousness, ideatic coherence and openness towards cultivating the national values. In 1946, Valeriu Anania was involved and even led the rebellion of the students from Cluj, stirred by the loss of several Romanian territories, after WWII. The young Romanians demanded the maintenance of the Romanian rights upon Transylvania, also claimed by the Hungarians. The consequences were harsh and unjust for Valeriu Anania: he was expelled from University, jailed in Aiud. A great theologian and writer was captured in a „history in tears”.

Keywords: country, national, Orthodoxy, Holy Scripture, rights of Romania.

* Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați.

La Centenarul României Reîntregite

„Această carte s-a zămislit sub pământ”¹, scria Părintele Mitropolit Bartolomeu Anania în prefața volumului de povestiri *Amintirile peregrinului Apter*, referindu-se la grăpnița de osândă din temnițele din temnițele tineretelor sale. Dar, așa cum a sporit Lumina din sfintele lăcașuri îngropate în vreme de cumpănă, tot astfel cuvintele sale („sămânța de sub pământ”) au răzbit către înaltul Cerului. Sentimentul iubirii de Patrie înseamnă nu un exercițiu retoric, ci o expresie a curajului de a mărturisi încrederea în neamul românesc. Coerența ideatică și anvergura expresivității scrierilor Părintelui Anania – un „lectorariu” cu multe mii de pagini – reflectă valorile de conștiință ale unui monah – tribun pe care răul veacului, nedreptățile, dereglajele morale, tentativele (uneori reușite) de trădare a țării, de cedare în beneficiul unor vremelnici potentați de aproape și de mai departe l-au determinat să-și rostească ruga împreună cu mult-încercata sa generație.

Părintele Bartolomeu, ostașul creștin „chemat sub drapel” și „înzestrat cu armele Luminii”, după cuvântul Sf. Apostol Pavel, și-a rostit canonul cu smerenia rugătorului isihast; a urcat apostolește treptele veacului, rânduite uneori în voia valurilor lumii, călăuzit de o rază neapropiată, în duhovnicie transilvană și valahă; a predicat, a scris și a tăcut plângând cu nădejdea că temeiniciile arhetipale – simplitatea voievodală sub herb bizantin, pavăza mântuitoare a Dreptei credințe, calmul apolinic al creației, dragostea creștină pentru adevăr, înțelegerea limitelor – vor încununa – pe vecie - fruntea neamului nostru.

Încă din adolescență, viitorului monah i-a fost dat să înfrunte asaltul nevredniciei, urâteniei, dereglajelor istoriei. La începutul celui de al cincilea deceniu, o pâclă căzută aproape de hotarele României reîntregite își prelungea umbra mai ales peste destinele celor tineri. Vârsta de bronz – a clopotelor de altădată – este, credem, un seismograf sensibil la orice parțialitate conjuncturală.

În vara anului 1940, redactorul publicației „Dacia Rediviva” a fost „martorul acelor mari mișcări populare din Capitală legate de pierderea Basarabiei și a Ardealului de Nord.”² Mult prea curând el va afla „darul lui Dumnezeu care-l poate face pe om să cânte în lanțuri”. Sentimentul Patriei – expresie a înțelepciunii, taină a omeniei, respectul pentru părinți, pentru toți aceia care au ales să poarte nimbul muceniei, bucuria în preajma naturii binecuvântate – s-a cristalizat, după îndelungi ceasuri de reflecție în sihăstria și în bibliotecă, într-o lecție românească de curaj creator, inspirată, după părerea noastră, de acela care „a simțit, a gândit și a scris

¹ Valeriu Anania, Prefață (la ediția întâi), *Amintirile peregrinului Apter*, ed. a-III-a, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2004, p.17.

² Idem, *Memorii*, Editura Polirom, Iași, 2008, p.15.

românește contopindu-se integral cu frământarea aspirațiilor către adevăratul destin al neamului.”³

Studiind temeinic componentele universului teologiei, încercând să pătrundă tâlcurile ființei prin abordarea medicinei, sensibil la funcția modelatoare a muzicii, călugărul din „cinul” academic ne apare astăzi ca un vector de sens al renașterii culturii. El nu a minimalizat importanța confruntării (benefice) dintre etosul tradițional și modernitatea crativă. La acele „mari răscruci de vremuri” din veacul trecut s-a manifestat și un „joc secund”, tragic, insinuant. La 29 mai 1946, aproape de miezul nopții, studențimea clujeană, agresată, umilită de niște „gărzi” conlocuitoare, hotărâte să desăvârșească opera „eliberatorilor” răsăriteni, manifesta pentru susținerea drepturilor suverane ale României asupra Transilvaniei. Aș fi onorat dacă domnii comentatori de astăzi, extrem de ironici la imaginea „canossei” românilor de pretutindeni, unii fiind răsfățați de gloriola TV, ar trece mai des prin fața Căminului studentesc „Avram Iancu”, care pentru noi, neînsemnații studenți de altădată, a reprezentat un spațiu simbolic al rezistenței în fața agresiunilor iredentiste după ultimul război. În acest loc (a cărui utilitate nu trebuia nicicând schimbată) ni s-au povestit (de către slujitorii mai vârstnici) cât de violent a fost asaltul bandelor asupra căminului al cărui nume le tulbura „somnia rațiunii”. Monahul medicinist Anania, care conducea, cu delegație, Centrul Studentesc „Petru Maior”, a înregistrat nemijlocit dramatismul întâmplărilor: Un tânăr „a prins a striga spre ferestre: - Haideți că e mainfestatie pentru Ardeal!”. Studenții au pornit „spre Piața Matei Corvin. N-au apucat să ajungă în piață, că s-au stins luminile ... După numai câteva minute au sunat sirenele de la Dermata și CFR și zeci de camioane încărcate cu muncitori alergau în viteză spre căminul „Avram Iancu”; înjurând ungurește au debarcat în cămin înarmați cu răngi de fier și chiar cu pistoale, strigând cu turbare: „Vrem sânge de valah!”⁴

Era dorința celor ce se știau, încă de atunci, protejați de bolșevicii iredentiști. Pentru eliberarea celor 14 studenți români arestați abuziv s-a declarat în mediul universitar, o grevă de protest. De la balconul Prefecturii clujene, medicinistul teolog Anania s-a adresat astfel mulțimii de studenți: „dreptatea e de partea noastră, ceea ce avem de făcut e s-o dovedim și s-o câștigăm!”⁵ (Astăzi, în „iarmarocul” inteligențelor artificiale, acestor pagini de curaj academic față de iredentismul endemic li se mai afla oare un spațiu în „băncile de date” ale tinerilor digitalizați? ...)

Alungat din Universitate, urmărit de puterile roșii sau înroșiate, ponegriț precum părinții din primele veacuri creștine, Valeriu Anania a scris: „Mă gândeam la

³ Idem, *Din spumele mării*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1995, p.132.

⁴ Idem, *Memorii*, ed.cit., pp.116-117.

toată *tragedia neamului românesc* (s.n.) și plângeam cu fața-n palme... ”⁶ Ocrotit o vreme de pustietatea cucernică a schitului vâlcean Pătrunsa și de stranele altor chinovii, tânărul monah nu contenea să nădăjduiască: „Credem că nu va fi țara sortită să rămână sub ruși sau comuniști, că Dumnezeu va avea milă de poporul său.”⁷

Prin Jilave și Aiuduri, prin umilitoare interogatorii în locuri de tortură, trecea, nevăzut de temnicerii fără de nume, un drum al speranței: „Există o bucurie a suferinței, spunea Părintele, și ea e suprema dovadă că suferința ta are un sens.”⁸ Pe lângă „instrumentarul” terorii moștenit de la „bicefali”, în temnițe se răsfrăuau „stupiditatea în gândire și vulgaritatea în limbă”. Pentru monahul Anania, apărarea limbii române constituie o probă supremă a patriotismului. Opera sa este un punct de convergență a valorilor Ortodoxiei cu discursul literar polivalent: poezie, dramaturgie, proză, eseistică, memorialistică. Răspunsurile sale la întrebările perfide, jignitoare ale anchetatorilor „școliți” la „cursul scurt” probează o nobilă forță spirituală; e „un trunir” în care un prinț al gândirii, purtător de Cruce, e lovit cu buruienile uscate ale vrăjmașului. Sentimentul vaticinar l-a determinat „de a ține mâna pe condei și de a-i dăruii vieții – ca și morții – un înțeles.”⁹

În cele mai dramatice împrejurări, părintele Bartolomeu a dovedit că Ortodoxia este solidară cu destinul, cu istoria și ospitațiile românilor. El a ajuns, cum spunea poetul isihast dr. Vasile Voiculescu, la „obârșiile de taină românească”¹⁰ ale vieții fără de fine (în poemul dramatic „Miorița”), ale întemeierii frumosului pe neabătuta credință jertfelnică (reflectată în „Meșterul Manole”) și ale împlinirii idealului de unitate de credință și de neam. Drama istorică *Steaua Zimbrului* (scrisă „pe creier” între zidurile Aiudului) venerează lumina „stelei din oglinda visului” de reîntregire. Suntem un neam străvechi, „norod al tainei” creștine. Replica lui Bogdan-Vodă (deplin clarificatoare în toate vremurile – mai vechi și mai noi - l-a surprins pe solul arogant al regelui ungar Ludovic I, neodihnit în lăcomia lui trufașă: „Spune-i craiului că astăzi suntem descălecători / Nu pe țarine străine, ci pe stăpânirea humii / Ce ne-a fost întemeiată de la-ntemeierea lumii...”¹¹ În seifele

⁵ Ibidem, p.121.

⁶ Ibidem, p.123.

⁷ Ibidem, p.143.

⁸ Ibidem, p.153.

⁹ Ibidem, p.27.

¹⁰ Vasile Voiculescu, dedicație în vol. *Rotonda plopilor aprinși*, Ed. Cartea Românească, 1983, p. 249. Valeriu Anania precizează: „Trebuie să recunosc și să mărturisesc că lui V. Voiculescu îi datorez finalul actual al „Mioriței” și că spiritului său îi transfer, cu recunoștință, meritele ce mi s-au atribuit.”

¹¹ Valeriu Anania, „Steaua Zimbrului” în vol. *Teatru*, I, Ed. Polirom, p. 285.

„internaționaliste” , cuvintele: patrie, neam, român, Cruce, Țară, Biserică, monah și monahie, mănăstire, național, Ortodoxie, Tatăl Nostru erau „arhivate” ca subversive. De folos, mai ales astăzi, credem, ar putea fi multora lectura distihului: „noi nu ne vânturăm prin șesuri călăreții / și ne știurăm slobozi și vii, păziți de-o stea...”

Din „procesele verbale” și rapoartele închizitorilor (pe care le-am urmărit în ediția îngrijită de Dl. Prof. univ. Dr. Aurel Sasu)¹² rezultă că poemele dramatice ale „periculosului” prizonier Anania ar putea să răzvrătească tineretul. Priviți-le astăzi printre trunchiurile stacojii ale vremurilor stinse, căutătura colțoasă, încețoșată: cum să fi înțeles chinătorii balansul timpului din drama *Du-te vreme, vino vreme* și, mai ales, cum să accepte că dincolo de Zarca Aiudului, există o extatică taină a *Tineretii fără de bătrânețe și a vieții fără de moarte*? Creația poetică a Părintelui (a debutat, la 14 ani, în revista „Ortodoxia” cu poezia „Pământ și Cer”, titlu exponențial pentru întreaga sa operă) reprezintă o rugă a sufletului în care a coborât harul: „Hei, suflete, pe calea ta întregă / Ia-ți pâine și Icoană în desagă” („Mezanoptica”)¹³ Pâinea – adică „intrarea în ființă” (după Constantin Noica); Icoana – cuvânt, credință mărturisită, curaj, lacrimă, iubire de Absolut. Să le recunoaștem temnicerilor dintotdeauna dar și liber cugetătorilor feluriți dreptul de a se teme de o asemenea poezie. În Icoană se afla chipul martirului Ioan Valahul, ucis de turci în primăvara anului 1662. Pe întâia treaptă a urcușului duhovnicesc „fața lumii dobândește” pe „românesc pământ” miracolul jertfei: „Urgia când s-abate pe biata-ne făptură / letopiseț de sânge îl scriem fără ură” („Starea a cincea”, p.163); „Ușure precum Domnul ni-i Patria departe / Lumina ei se aprinde când totu-n noi e moarte” („Starea a șasea”, p.165) Calvarul martiric se extinde până în obsedantele decenii. Mucenicia dreptilor ne-a scris „istoria-n Cer cu lacrimi” rânduie „în cunună”: „Bucură-te, dulce chin / bucură-te că-nchisoarea o prefaci în largă zare / bucură-te cel ce-n zarcă arzi miresme lumânare” („Treapta a șaptea”, p.168).

În întreaga creație a părintelui Bartolomeu arde „Rugul nemistuit al sacrificiului pentru Patrie, Adevăr, Dreaptă Credință”. „Șiruri de străbuni / m-au scos la viață înotând prin moarte” („Anamneza”, p.233), își amintește poetul. Țara românilor „înfășurată-n steag” e un „rai arzător” : „O patrie de foarte sus începe / de

¹² Valeriu Anania, *Procesele verbale de interogator (iunie 1958 - mai. 1959)*, volum editat și prefăcut de Aurel Sasu, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2017. Profesorul dr. Aurel Sasu conchide: (Mitropolitul Bartolomeu) „crește în posteritate, nu pe seama bunăvoinței altora, ci pe modelul de jertfă creatoare, de opera monumentală și de credința neclintită în lumina Celui singur nesupus schimbării” (p.12)

¹³ Valeriu Anania, *Poeme*, Ed. Polirom, 2010 („Geneze” - 1971; „Istorii agrippine” - 1976; „Orele Mamei” - 1972; „File de Acatist” - 1976; „Anamneze” - 1984; „Imn Eminescului” - 1992).

unde timpul risipit de stepe / se-adună-n bob și prinde-apoi să curgă... / Și printre zodiacii tulburi se pogoară: prefigurând Cuvânt și Neam și Țară... / Și-n margini desfrunzindu-se plener / devine Cer, Istorie, Hotar / se-aprinde-n cronici aspre cu cei vii / sfîntește-adânc cenușa de sub glij / și scrie pe catarge-n evantai / de Mircea și de Ștefan și Mihai” („Clepsidra” vol. *Anamneze*, p. 242).

„Grăind așa,plîngeam pe trepte sfinte...”, ne spune în toate iernile plecării sale acest curajos „oștean umil și dârz în apărare ...”. Se confirmă un gând al proteicului Nicolae Bălcescu: „Cei dintâi istorici au fost poeții.” Pe întinsul „adâncului subțire al curcubeului vărsat în mare” apar uneori umbrele altor veacuri: „La facla luminii, duși de funii / prin duhul meu trecură hunii / Mîncînd pămîntul rostogol / pustiu lăsară și pârjol” („Adolescența medievală”, p.62) Ceea ce potențează frumosul moral este năzuința de a cinsti patria sufletească” „din gândire și din grai”, așa cum a fost ea înveșnicită de Mihai Eminescu.

În imnul pe care monahul-poet i-l închină celui binecuvîntat cu „văz lăuntric” din „Dulcea Românie”, „prințului de rouă rourat în moarte vie”, învățătorului care îi ceartă pe „cei ce limba neamului o spurcă” dar și pe neisprăviții „ce jucară țara-n țurcă” se celebrează idealul de frumusețe, cinste, modestie, curaj patriotic, reprezentat de Eminescu. În „capul unghiului” creației Părintelui Mitropolit Bartolomeu se află o nestemată cu fețele netezite de lacrimi: Sfânta Scriptură¹⁴ diortosită în cea mai frumoasă limbă română. Această ascultare binecuvîntată reprezintă, credem, un act de jertfă dar și de bucurie apostolică a ierarhului care a dăruit Biblia întregă Țării pe care a gândit-o mereu întregă. Celor care au vrednicia „să cânte mai bine” (după vorba ușor întristată a lui Vasile Alecsandri) le supunem cu smerenie atenției un crâmpei din „Plîngerea prorocului Ieremia”, cel „arestat și judecat” : „Domnul m-a trimis ca să profetesc... Iată, eu sunt în mâinile voastre; faceți cu mine așa cum credeți că e de folos și cum vi se pare vouă mai bine.” (26:13,15).

Cinstind pilda Părintelui Mitropolit Bartolomeu care și-a slujit Patria cu Dreaptă Credință, cu jertfă și cu nădejde iubitoare, să-i rostim două șiruri din cuvîntul Mamei Păstorului din din „Miorița”: „Bucură-te, rădăcină care birui în Lumină!”¹⁵

¹⁴ *Biblia sau Sfânta Scriptură diortosită după „Septuaginta”*, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Ed. IBMBOR, p.1001.

¹⁵ Valeriu Anania, „Miorița” în vol. *Teatru*, II, ed. cit., p. 186.